

Verder Maskerbijen-nieuws (Hymenoptera, Colletidae, *Hylaeus*)

V. LEFEBER, Brusselsestraat 38, Maastricht

In aansluiting en als aanvulling op de publicatie van A. KOSTER, (1986a, pag. 13), wilde ik hier graag nog een biologische bijzonderheid vermelden, die in geen enkele publicatie over dit bijgenus te vinden is.

De zeldzame soort *Hylaeus punctulatus* Smith (Look-maskerbij) heb ik verscheidene malen gekweekt uit dood hout en wel gedeeltelijk uit dode stammetjes in meidoornhagen (*Crataegus*) en gedeeltelijk uit oude paaltjes (meestal *Salix*) in die hagen (zie tabel I).

Als er inderdaad een voorkeur bestaat voor *Crataegus*-hagen als nestgelegenheid, dan is het geschikte biotoop voor deze soort wel erg beperkt. Naast de aanwezigheid van *Allium*-soorten en een warm milieu, zouden dan ook nog oude meidoornhagen aanwezig moeten zijn. Inderdaad vindt men deze combinatie nog wel in oude tuinen e.d., voornamelijk in het rivierengebied.

Vliegplanten

Behalve de door KOSTER (1986a) genoemde vliegplanten, trof ik op 27 juni 1972 te Bassenge in het Belgische Jekerdal een ♂ van de Look-maskerbij aan op Witte honingklaver (*Melilotus albus*).

Wat de Gehoornde maskerbij (*Hylaeus cornutus*) betreft (KOSTER; 1986b), trof ik slechts eenmaal een ♀ aan op distel en wel Akkerdistel (*Cirsium arvense*), op de Brunsummerheide op 23 juni 1986. Ook vond ik eenmaal een ♂ op dezelfde plantensoort in de Encigroeve op 19 september 1986, een wel zeer late datum voor dit volkomen vers exemplaar.

Die mannetjes zijn ook direct herkenbaar aan hun antennes: het eerste lid (schaft) is niet alleen sterk verdikt, maar ook bijna geheel fel geel ge-

Figuur 1. Vondsten van de Gehoornde maskerbij (*Hylaeus cornutus*) in Nederland, België en Luxemburg.

kleurd. De rest van de antenne (vlag) is voor een ♂ zeer kort (alle leden breder dan lang); alleen leden 11 t/m 13, zijn door hun geringer wordende dikte langer dan breed. Die vlag is helder oranje gekleurd met een smalle zwarte veeg over de hele lengte van de bovenzijde. Omdat de kop verder helemaal zwart is, vallen die antennes sterk op, ook al in het veld, zonder gebruik van een loupe.

De Gehoornde maskerbij in België

Aan de andere zijde van de grens is *H. cornutus* volop waar te nemen te Kan-

ne, Opcanne en Veldwezelt langs de bovenrand van het Albertkanaal, bij de sluis van Ternaaien (Lanaye), langs de spoorlijn bij Warsage en in een steengroeve bij Plombières. J. Petit ving de soort o.a. in het Jekerdal bij Wonck (Bassenge). Verder is *H. cornutus* in België nog gemeld van 7 vindplaatsen in de zuidoostelijke helft van het land en van 3 vindplaatsen in Luxemburg (LECLERCQ et al., 1979).

Literatuur

- KOSTER, A., 1986a. Het genus *Hylaeus* in Nederland (Hymenoptera, Colletidae). Zool. Bijdr. 36: 1-120.
KOSTER, A., 1986b. Sterke uitbreiding van de Gehoornde maskerbij (*Hylaeus cornutus* Curtis, 1831) langs het spoor in Zuid-Limburg. Natuur-

Tabel I. Kweekresultaten van de Look-maskerbij (*Hylaeus punctulatus*).

St.-Pietersberg (Tombe)	1970	♂ en ♀	uit paaltje in haag
St.-Pietersberg (Scharck)	1970	♂ en 2 ♀	idem
Kannerbos	1972	♂	uit <i>Crataegus</i> stam
Savelsbos(rand)	1972	♂	idem
Savelsbos(rand)	1972	♂ en ♀	uit paaltje in haag
St.-Pietersberg (Scharck)	1986	3 ♂ en 2 ♀	uit <i>Crataegus</i> stam

hist. Maandbl. 75(12) : 235-238.

LECLERCO, J., 1979. Atlas provisoire des insectes de Belgique. Hymenoptera, Apoidea, Colletidae

etc. cartographie des invertébrés européens, cartes 1401-1645 (1500).

LEFEBER, V., 1978. Interessante vangsten van Hy-

menoptera Aculeata voorn. in 1976 en 1977 in Nederland en België. Ent. Ber. Amst. 38 : 134-138.

Korte mededelingen

Nogmaals de Addertong (*Ophioglossum vulgatum* L.) in Zuid-Limburg

Toen ik het artikeltje van Willems over een vondst van de Addertong in een droog bos in Zuid-Limburg las (Natuurhistorisch Maandblad 75(11), 1986 : 213-215), herinnerde ik mij dat ik deze varensoort eenmaal op dezelfde merkwaardige standplaats heb aangetroffen, een waarneming die ik nooit gepubliceerd heb. Gelukkig heb ik van 1936 tot 1946 uitvoerig dagboek bijgehouden van al mijn botanische excursies en het was dus gemakkelijk om een en ander na te slaan.

Het was in de zomer van 1942 bij mijn eerste kennismaking met Zuid-Limburg, tijdens een Utrechtse studenten-excursie onder leiding van wijlen prof. Pulle, dat ik deze soort vond. Ik was, zoals ik dat toen wel vaker deed, wat afgedwaald van de rest om "zeldzaamheden te zoeken" en kwam in het onderste deel van het hellingbos van het Bovenste Bos ten zuiden van Epen, vlak bij de Belgische grens. In dit dichte, vrij droge eiken-haagbeukenbos (*Stellario-Carpinetum*) stonden enkele exemplaren van de Addertong. Zij waren steriel, maar onmiskenbaar. In de naaste omgeving noteerde ik onder andere Lievevrouwebedstro (*Galium odoratum*), Slanke sleutelbloem (*Primula elatior*), Christoffelkruid (*Actaea spicata*), Grote keverorchis (*Listera ovata*), Breedbladige wespenorchis (*Epipactis helleborine*), Soldaatje (*Orchis militaris*), Bergnachtsorchis (*Platanthera chlorantha*) en de bastaard met de Welriekende nachtorchis (*Platanthera x hybrida*), Gevlekte aronskelk (*Arum maculatum*), Eenbes (*Paris quadrifolia*) en Pluimstaartmos (*Rhytidiadelphus triqueter*). Heel merkwaardig vind ik dat zowel

Willems als ik de Addertong in gezelschap vonden van Christoffelkruid (vroeger noemden wij die Zwarte gifbes), een toch ook in Zuid-Limburg bepaald niet algemene plant. Toeval?? Jo Willems veronderstelt dat de vindplaats bij Gulpen mogelijk aan het begin van deze eeuw geen bos was. Dat zou dan de kwijnende populatie van deze soort in een voor haar vreemde omgeving kunnen verklaren. Deze verklaring gaat echter voor de vondst in het Bovenste Bos niet op. Jo Willems was zo vriendelijk de betreffende stafkaarten 1 : 50.000 uit 1864 en 1905 na te kijken en deelde mij mede dat de omvang van het Bovenste Bos al die tijd niet veranderd is. De bosplek was dus al zeker tachtig jaar bos, toen ik mijn vondst deed. Mogelijk heeft de soort tussentijds wel geprofitteerd van tijdelijk meer licht door de "Mittelwald"-cultuur (hakhout met overstaanders), maar die beheersvorm was zo algemeen in de Zuid-limburgse bossen, dat het dan wel een raadsel blijft waarom de Addertong er niet vaker in bos gevonden is.

De populatie in het Bovenste Bos in 1942 was er wel slechter aan toe dan die in 1960 bij Gulpen, waar van de 48 exemplaren er drie fructificeerden. Overigens heeft de eerstgenoemde populatie hetzelfde droeve lot ondergaan. Toen ik een jaar later, in 1943, op Eperheide ondergedoken zat, heb ik de vindplaats weer bezocht, maar de Addertong was verdwenen. Van 1946 tot 1957 heb ik twaalf maal de floristische excursie van Leidse studenten naar Zuid-Limburg geassisteerd en nooit meer heb ik de Addertong op die plek terug gevonden....

J.J. Barkman,
Botanische Oecologie,
R.U. Utrecht.

Nogmaals Avele(n)

Als aanvulling op het artikel van A. Meeuse in het Natuurhistorisch Maandblad 75(9) : 159 heb ik nog enige bemerkingsen:

Als secretaris van onze in 1928 opgerichte Visclub St. Petrus, heb ik de oprichters van onze Club nog jarenlang meegemaakt. Een van hen was Nic. de Groot, geboren in 1873, overleden 1965. Hij heeft mij nog verteld over de alvers, die ook in Venloos dialect "avele" genoemd worden. Zij werden vroeger, in de zeer armoedige tijd vóór de eerste wereldoorlog in grote aantallen gevangen in de Maas, waar zij massaal voorkwamen. En dit wel degelijk voor de consumptie! Maar éerst werden zij geschrapt, en de schubben ervan werden zorgvuldig verzameld, "want", vertelde destijds De Groot, "die waren geld waard, die gingen naar Duitsland, daar kreeg je een Mark per kg voor. Maar wat was dat een werk om daar een kilo van bij elkaar te krijgen!"

Alverschubben waren destijds, in de vorige eeuw, al een exportartikel. Volwassen alvers worden $\pm$ 15 cm groot, en ook vandaag de dag nog, worden ze wel degelijk gegeten. Ze zijn weliswaar niet meer zo talrijk in de Maas als vóór 1940, maar vooral in de voorzomer worden ze regelmatig gevangen, vooral aan de made.

Door verblijf in Australië in de voorbije herfst, heb ik tot mijn spijt niet eerder over dit onderwerp kunnen reageren.

G.J. de Bruyn,
Ganzenstraat 8,
5912 PG Venlo